

Zondag 2 mei 2021, Vredekerk Soesterberg. Deuteronomium 4: 32-40 en Johannes 15:1-8

‘Ik ben de ware wijnstok en mijn Vader is de wijnbouwer’. Tussen Pasen en Pinksteren lezen we uit het Johannesevangelie. Dat is opgebouwd, niet chronologisch, maar rond ‘ik ben’ woorden van Jezus. Het zijn er zeven: “Ik ben het brood des levens”, “ik ben het licht van de wereld”, “ik ben de deur van de schapen”, “ik ben de goede herder”, “ik ben de opstanding en het leven” en tenslotte: “ik ben de ware wijnstok”. Alle evangelisten proberen antwoord te geven op de vraag: “wie was Jezus Christus?” Johannes vertelt in een drietal uitvoerige redes, wat Jezus allemaal gezegd heeft en in de context daarvan vertelt hij een aantal verhalen over Jezus, met name verhalen, die bij de andere evangelisten nog niet verteld zijn. Het evangelie van Johannes is het jongste evangelie, geschreven na de andere drie. Die verhalen kende hij en veronderstelt hij ook bekend en daarom kan hij voor een heel andere, bijna filosofische benadering kiezen. “In den beginne was het woord”, zo begint hij zijn evangelie. Jezus is dat woord, belichaamt dat woord. Je zou kunnen zeggen dat het hele evangelie van Johannes daarvan de uitleg is, hoe Jezus het vleesgeworden woord van God is, die met zijn leven en met zijn sterven en met alles wat hij doet en zegt duidelijk maakt wat de wil van God is.

In het boek Deuteronomium staan de voor Joodse oren belangrijkste woorden uit de hele Bijbel: Sjema Jisraeel, adonai eloheno, adonai echad. Hoor Israël, de Heer is onze God, de Heer is één. En in de tekst van vanmorgen horen we in feite hetzelfde: De Heer is de enige God in de hemel en op aarde. Er is geen andere. Wie het evangelie uitlegt als het evangelie van een andere God, Jezus als die andere God, is anti-joods, en antibijbels. Jezus is in Johannes het vleesgeworden woord van die God, ook uit Deuteronomium. En het gaat in wat we vandaag lezen om de Drie-eenheid. De drie gestalten van God die zo nauw verbonden zijn. Zoals Johannes het hier zegt: Wij begrijpen wie die God van Israël is alleen via de Zoon, want zonder hem zouden wij geen toegang hebben tot God en zou hij alleen de God van Israël zijn gebleven. De Geest is de inspiratie van de Vader en de Zoon, die tot op de dag van vandaag mensen in beweging brengt en aanzet tot geloof en gehoorzaamheid. Je kunt het ook zo zeggen: De Vader wordt openbaar in de Zoon. Wie God is en wat hij met de mensen voorheeft, dat lezen we af uit het leven en lijden en sterven van Jezus Messias en wie de Messias is, dat moet – door de Heilige Geest – van dag tot dag duidelijk worden in wat de volgelingen van de Messias van zijn liefde in de praktijk zichtbaar maken. Dat is wat Jezus zijn leerlingen ten diepste wil zeggen, dat moeten ze onherroepelijk horen en leren voordat hij van hen heengaat.

En dat is nu wat Johannes uit wil leggen met dat beeld van de wijnstok! Ik ben de wijnstok en mijn vader is de wijnbouwer. Johannes wil hiermee als het ware zeggen dat Jezus een representant is van Israël, in alles een zoon van zijn volk. De vader, God, ziet de wereld als een wijngaard, een luthof, daar moet geleefd en genoten worden, voor minder is die wijngaard niet bedoeld. Daarom heeft hij zijn zoon, de Messias in de wereld geplant, opdat in hem zichtbaar zou worden, dat zo’n leven in liefde voor alle mensen mogelijk is. De ranken groeien aan de wijnstok! Let wel de wijnstok zelf draagt geen vrucht, maar de wijnstok draagt alle ranken die vrucht dragen, en alleen indirect draagt hij vrucht. Daarom kan de een niet zonder de ander. Zonder de wijnstok stellen de ranken niets voor en zonder ranken is de wijnstok troosteloos. Zo gaat het. De wil van de Vader wordt openbaar in de zoon, dat is de kern van het Johannes-evangelie, maar dan komt de volgende stap, die wil van de Vader kan niet verijdeld worden doordat de wijnstok uit de grond wordt getrokken en verbrand, door een einde te maken aan het aardse leven van de Messias kan niet voorkomen worden, dat die wil van God in het leven van de Messias openbaar wordt. Want ook als hij er niet meer is, blijft die wil van God zichtbaar doordat er leerlingen zijn, die uit zijn liefde leven en daarmee zijn liefde in de wereld present stellen. Ja, sterker nog, dan is het ook goed, dat het zo gaat, dan is juist in het feit, dat de wijnstok wordt gerooid en verbrand haar grootste toekomst gelegen.

Juist doordat de wijnstok zelf verdwijnt, vermenigvuldigt zich de vrucht, nu leeft de wijnstok in haar ranken. Gods liefde wordt zichtbaar in de Messias, maar doordat de Messias de zijnen ten einde toe liefheeft, vermenigvuldigt zijn liefde zich omdat die zichtbaar wordt in allen.

Ik ben de ware wijnstok. In feite vallen in deze lezing Pasen, het vlees geworden woord dat geofferd is, en Pinksteren, de wijn, samen. Is het u opgevallen dat het eerste ik-ben woord het brood is, en het laatste het ik-ben woord van vandaag: de wijnstok. Brood en wijn, dat we ook delen bij het avondmaal. Ik ben de ware wijnstok. Het is wel een masjâl genoemd, in Hebreeuws een 'spreuk'. Zo wordt het boek Spreuken wel misjlee genoemd, het meervoud van masjâl. De Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, gebruikt voor masjâl het woord parabolê. 'Ik ben de ware wijnstok' is zowel een spreuk – een uitbreiding van die beroemde en verstrekkende uitspraak van God tegen Mozes bij de brandende braamstruik: Zeg maar: 'Ik ben' heeft mij gestuurd. "Ik ben' erbij, als je in nood bent. Maar omdat het Hebreeuws geen tijden kent zoals wij, kan het ook betekenen: 'Ik was' erbij en 'Ik zal erbij zijn'. Johannes laat Jezus deze uitspraak opnemen en aanvullen: Ik ben het brood des levens, ik ben de goede herder, ik ben de weg, de waarheid en het leven, ik ben de ware wijnstok. In die zin is 'Ik ben de ware wijnstok' een spreuk. Maar het is tegelijkertijd een gelijkenis, een vergelijking, een parabel: 'Ik ben als het ware de ware wijnstok'. Jezus vertelt ons een gelijkenis over hoe het in de wereld gesteld is. Ik ben de ware wijnstok. Je kunt het misschien beter vertalen met waarachtig dan met waar, want het is niet de bedoeling van Johannes om een tegenstelling op te roepen met andere niet ware wijnstokken, maar om het te hebben over een wijnstok die in het teken staat van de liefde en de waarachtigheid die door Jezus belichaamd worden. Hij is een wijnstok, die doet waartoe hij bestemd is, namelijk om leven te schenken aan de ranken die om hem groeien. Het is de Vader, die de ranken die geen vrucht dragen wegneemt en de anderen reinigt, dat wil zeggen erom heen het andere wegneemt. Er wordt ruimte gemaakt voor de ranken die vrucht dragen. Het gaat niet om een grote zuivering, maar om de mogelijkheid, dat de liefde, de goede vrucht bij uitstek die groeit uit de geest, vermenigvuldigd zal worden, dat die zich uit zal breiden. Ik ben de wijnstok, jullie zijn de ranken.

Het gaat om de vrucht van de ranken, dat die geoogst zullen worden en gedronken als de wijn van het koninkrijk. Het gaat om wat mensen doen, niet om wat ze denken. Dat is vaak het verschil tussen onszelf en de mensen om ons heen: wij meten onze daden af aan onze intenties. De bedoeling was goed. Onze omgeving zal onze intenties eerder afmeten aan onze daden. Wat is er van terecht gekomen. Vaak een lastig onderscheid. Bij Jezus, bij God, bij de Geest gaat het om de daden, de vruchten. Net zoals mensen als Dietrich Bonhoeffer, Edith Stein en Martin Luther King en ook Nelson Mandela, niet zozeer herinnerd worden om wat ze zeiden, maar om wat ze deden, om hun vruchten. En net zoals we komende dinsdag de gestorvenen uit de Tweede Wereldoorlog en van daarna niet zozeer gedenken om wat ze zeiden, maar om wat ze deden, namelijk hun leven geven voor vrijheid en vrede. Ik moet zeggen, dat ik als kind ben opgegroeid en opgevoed met het in acht nemen van de dodenherdenking, en dat nu, nu ik ouder ben, zeker niet ben kwijtgeraakt, integendeel. En je denkt dan: wat herdenken we eigenlijk op 4 mei? Misschien niet eens meer direct de doden uit de Tweede Wereldoorlog, al behoorde daar een oudoom van mij toe, gestorven in Dachau. Maar wel mensen die ik gekend heb, en die ik verloren heb, en de mensen die hun leven voor anderen hebben gegeven. Die vrucht hebben gedragen in hun daden, zich hebben ingezet voor anderen. Ik denk dat zij hebben laten zien, of ze nu gelovig waren of niet, wat het betekent dat Jezus de ware, de waarachtige wijnstok is. En wij worden daartoe ook opgeroepen om met vallen en opstaan de vrucht te dragen van liefde, zorgzaamheid, en inzet voor anderen. Om iets te laten zien van die God, de enige. Gevoed door zijn levenskracht. In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen.